

Ieva Staltmane

Teiksma par Mežotnes pilskalnu

Zemgale, kur dzīvot	3
Abpus Lielupei	7
1219. gada vasara. Zīle	11
1219. gada rudens Māras. Zīle	19
1219. gada rudens. Zīle	26
Ziema	29
Pils degšana	34
Bija pavasaris, zāle zaļoja	38

Zemgale, kur dzīvot

Zemgale bija laba zeme, kur dzīvot. Auglīgas, līdzenas zemes stiepās daudzu dienu gājumā, klātas bieziem, seniem ozolu, liepu un citu lapu koku mežiem, kur tikai reizumis kāda egle vai priede gadījās. Kur zeme no gadsimtiem kritušām un trūdējušām lapām bija melna, mitra un auglīga.

Tādā zemē, lienot līdumu, laužot celmus, dedzinot zarus un lasot akmeņus, ļaudis prātā redzēja miežus un rudzus turpat cilvēka augumā, prāvus rāceņus un bietes. Cilvēki domāja par pilnu klēti labības un pilnām stirpām sakņu. Viņi domāja par paēdušiem lopiņiem un par to, ka ziemā varēs medīt mežacūkas, kuras mēģinās stirpas izrakņāt. Viņi domāja par paēdušiem, veselīgiem un priecīgiem bērniem.

Par puišiem, kas varēs tikt pie laba zirga, zobena un cita karavīra aprīkojuma. Par meitām, kas varēs pielocīt pūru ar lina un vilnas audekliem un drēbēm, un, pie vīra izejot, dabūt pūrā arī sudrabu un lopus, lai būtu labi nodrošinātas.

Citur zem arkliem griezās smiltis, citur zirgus beidza nost rudeņos un pavasaros plīks, smags, vasarā cieti sakalstošs māls, bet šeit zeme bija mālaina, smaga, tomēr auglīga, un grūtais darbs deva dāsnius augļus. Arī šejienes cilvēki bija pārņēmuši savas zemes smagumu un pamatīgumu – tā arī dzīvi dzīvoja.

Rāmās līdzenumu upes tikai pavasaros mazliet sadumpojās un reizumis pat izgāja no krastiem, tāpēc pašā ūdens tuvumā mājas parasti nebūvēja.

Taču upju krastus ieskaujošie biezie meži uzņēma sevī lielāko tiesu sniega ūdeņu, un pavasarī tie visi līdz upēm nemaz nenonāca, bet lēni papildināja tecējumu visas vasaras garumā. Cilvēki mežiem atkaroja līdumus, bet meži pasargāja cilvēkus no postošiem plūdiem un gādāja, lai upes būtu kuģojamas visu gadu.

Par spīti mežam atkarotajiem laukiem un pļavām cilvēku apmetnes bija nošķirtas cita no citas. Tās savienoja iemīti un vēlāk arī iebraukti celiņi, kas ļāva nokļūt no vienas vietas uz otru. Tomēr ceļi bija šauri, nelīdzeni, slikti pārskatāmi un tāpēc nedroši. Upe, kurā nonāca mežos attīrījušies, dzidri ūdeņi, bija vienkāršākais un ātrākais veids, kā nokļūt sev vēlamajā vietā. Tādēļ tieši upju krastos varēja atrast lielākās pilis un slavenākās tirdzniecības vietas.

Te dzīvoja lepni un brīvi ļaudis, kuri paši lēma par savu zemi un saviem ļaudīm. Tie apvienojās pret kopīgu ienaidnieku, taču lēmumus pieņēma katrs pats. Te bija stipri, brīvi un drosmīgi vīri un stipras, brīvas un drosmīgas sievas. Jā gan – zemgaļu sievas pašas lēma savu dzīvi un nebija sava vīra īpašums, bet līdzīgs pārinieks, kas spēja pārņemt vīra darbus, ja ar to kas gadījās – ne vienu vien zemi pārvaldīja sievietes.

Tērvetes pilī dzīvoja Viestards – Zemgales valdnieks, kas pret viņaprāt taisnīgām un pamatotām nodevām, pārējām zemgaļu zemēm palīdzēja tikt galā ar lietām, ar ko šīs zemes pašas īsti netiktu galā. Viņš šķīra tiesu savstarpējos strīdos, slēdza līgumus ar kaimiņu zemēm par kopīgiem sirojumiem un tirdzniecību, pulcēja karaspēku kara gadījumā un veda sarunas ar apkārtējo un tālāku zemju valdniekiem. Citādi katra no zemēm dzīvoja savu dzīvi un lēma par sev svarīgām lietām.

Kamardes pils Plānē, Aužeļu pils Nogalienā, Rakes un Zvelgaiču pils Žagarē, Dobes pils Dobenē, Pelenišķu pils Šiurpes zemē, Triču pils Guostagalē, Silene, Spārnene, Tērvete, Dobele, Mežotne, Putelene ar savām pilīm, tad vēl Papile, Givoļi, Šimoni, Žeimeļi, Ažolpamūse un daudzas citas. Katrā no tām bija sava valdīšana un sava kārtība. Kādā no tām dzīvi lēma valdnieks, kas dzīvoja pilī zemes viducī, kamēr citās zemju saimnieki no sava vidus atrada vecajos, kas pilī sanāca tikai, lai lemtu lietas, bet pārējā laikā pilī nemaz nedzīvoja. Viena no šādām zemēm bija Upmale.

Abpus Lielupei

Abpus Lielupei esošās zemes – Mežotne, Plāne, Putelene, Nogaliena bija tikai daļa no zemēm, kas bija apvienojušās Upmales zemē ar Mežotnes pili viducī. Savu nosaukumu Upmales zeme bija dabūjusi Lielupes dēļ, kas tai plūda cauri, bet Mežotne savu, laikam jau pateicoties tiem mežiem, kas agrāk bija auguši visriņķī apkārt. Nosaukums pilij tiešām bija krietni sens – gadu gadiem cilvēki bija ņēmuši malku un būvkokus no mežiem un izcirtuši tos arī drošības dēļ, lai ienaidnieks nevarētu pielavīties, kā dēļ meži bija stipri atkāpušies no pils un tikai rets koks auga tās tuvumā.

Drošība bija svarīga, jo Mežotnes pils ne reizi vien bija sagaidījusi citu zemju karavīrus, kas centās to ieņemt. Sliktākos brīžos nāca palīgā arī karavīri no Tērvetes, bet ne pārāk bieži. Pēdējā leišu iebrukumā pat – Upmales ļaudīm pašiem nācās tikt galā. Un pils aizstāvji parasti tika galā paši. Parasti viņiem veicās, bet retumis ne. Pils bija degusi vairākas reizes. Stipri veci ļaudis, kā runā, to piedzīvojuši pat divas reizes mūžā. Taču, tāpat kā Lielupe atbrīvojās no ledus segas pavasarī, tā arī Mežotnes pils pacēlās pāri krāsmatām – ikreiz augstāk uzbērtā pilskalnā, ikreiz drošāka un labāka. Neieņemamāka. Bet ko tas prasīja laika, cilvēku darba un naudas! Tak bez pils arī nevarēja – Mežotnes pils bija Upmales zemes sirds. Un bez sirds nekādi nevar.

Ja Mežotne bija Upmales sirds, tad Lielupe bija tās asinis, kas sevī nesa visu dzīvību. Upes rāmie ūdeņi glabāja sevī arī daudz noslēpumu – vecas ozolu siekstas, nogrimušas laivas, sudraba naudu – zudušu vai ziedotu – un ne vienu vien dvēseli. Tam pa virsu, sānus spīdinādamas, peldēja zivis, kamēr citas zivis slēpās zālēs un mēģināja pirmējās noķert. Un vēl virs tā visa peldēja laivas ar ceļiniekiem, kas gribēja nokļūt upei pāri, un laivas ar zvejniekiem. Un starp visiem šiem peldētājiem, kas, laivās sēdēdami, centās nekļūt slapji, reizumis aizpeldēja kāds vēss un slīdens zalktis, vardes meklēdams, vai ūdrs platu, strupu purnu. Upes krastos vasarās mazgāja bērnus, veļu un zirgus.

Upe arī atveda tirgotājus – pircējus un pārdevējus, jo pils bija laba vieta, kur vieniem satikties ar otriem. Upmales ļaudis te veda pārdot vaska rituļus un zvērādas, bet svešo zemju tirgotāji veda to, kas šeit

bija retums vai nebija atrodamas nemaz: sudrabu, dzelzs kricu, dārgus un smalkus audumus, krāsvielas un zobenu asmeņus. Tirgotāji pirka un pārdeva, bet pils sargi gādāja ne vien par pils, bet arī par tās iemītnieku un viesu drošību.

Pilsētā rosības netrūka un pilsēta arvien pletās plašumā – šī bija laba vieta, kur dzīvot. Ja gribēji un prati tirgoties, tad šeit allaž apgrozījās pirkt un pārdot gribošī ļaudis. Ja prati kalt, darināt skaistus māla traukus, rotas, apstrādāt ādas, kaulu un koku, ja prati siet tīklus un kopt bites, tad pilsēta bija īstā vieta, kur saimniekot. Pie amatnieka atbrauca gan pircēji, gan pārdevēji – varēja mierīgi dzīvot un strādāt. Dzenāšanās pa pasauli bija bīstama – katrs brauciens varēja būt pēdējais un tie, kas devās ceļā, atvadījās kā uz mūžu, jo varēja gadīties, ka nākamā satikšanās būs tikai viņšaulē.

Tāpēc pilsēta noklusa vien nakts melnumā, bet pārējā laikā te skanēja ļaužu un dzīvnieku balsis, kalēja āmurs un rotkaļa āmurītis, švīkstēja podnieka ripa, skrāpējās koka un kaula greblis, klaudzēja stelles un čīkstēja laivas pret steķiem. Te smaržoja pēc lopiem, zivīm, dūmiem un ēdiena, un brīžiem nosmaržoja pēc vaska vai nosmirdēja pēc ādām.

Pilī allaž bija ļaužu kustība, taču reizēs, kad vecajie sanāca un sabrauca uz apspriešanos, visas malas bija pilnas. Mežotnes pilī nesēdēja valdnieks – Upmales ļaužu brīvais gars nespētu pieņemt kāda, pat vislabvēlīgākā valdnieka, roku virs galvas. Tāpēc viņi no sava vidus izvēlējās vecāko – gudrāko un rāmāko, kas apvidus zemju īpašnieku intereses aizstāvētu lietās, kas skar visu Upmali, jo visas citas lietas viņi lēma paši.

Mazliet sarūgtināja nodevas Tērvetes valdniekam, kurš gan viņiem vajadzības gadījumā palīdzēja ar karavīriem un kārtoja tirdzniecības lietas ar tuvākām un tālākām zemēm. Tomēr reizumis radās sajūta par nesamērību starp samaksāto un iegūto, kā dēļ, ik pa brīdim, vecajo vidū pacēlās domas par citu, taupīgāku risinājumu, piemēram, tiem pašiem vāciešiem. Taču, kamēr nekā labāka nebija, nodevas bija jāmaksā, kā to gadu gadiem bija darījuši viņu senči. Tā nu tas bija. Par laimi, Tērvetes valdnieks nemaz nemēģināja jaukties to zemju lietās, ko it kā palīdzēja sargāt, par vāciešiem gan nevarēja būt drošs.

1219. gada vasara.

Zīle

Tumšs ūdens glaudās gar garākajā dienā sakarsušo miesu. Tumšas debesis pletās virs galvas, un tikai pamalē, aiz meža tas gaišums tā īsti nemaz nepazuda.

Brīžos, kad rokas bija priekšā, tuvāk ūdens virsmi, tās aizzibēja kā gaišas zivis. Plaukstas gan īsti nebija redzamas, jo viss, ko nesedza krekls vai lakats, saulē bija iededzis īsti brūns. Vainags vēl arvien smaržoja, bet madaras, mazliet apvītušas, jau bija nolīkušas pār pieri. Ja šonakt pieturēsies tik sauss laiks, rīt no rīta tas būs izkaltis sienā.

Citas meitas peldot sasaucās. Pie krasta straumes gandrīz nebija, taču tuvāk vidum varēja just upes rāmo spēku, kas apņēma, turēja un nesa uz jūru katru, kas pārstāja peldēt. Dienas steiga atraisījās kā josta tikko novilkta krastmalā. Zīle ieelpoja lēni un dziļi. Bija labi. Viņa bija strādājusi pie siena, sagatavojusi cienastu, dziedājusi, dejojusi, lēkusi cauri ugunij un metusi vainagu ozolā, par Madi domādama. Bet ozols bija teicis, ka šoruden viņa vēl sievas godā nebūs. Un labi, ka tā – pūrs jau sen bija pielocīts, bet steigties pie vīra viņai vēl negribējās. Tad viņa tagad nepeldētu pa Lielupi sakarsusi no lēkšanas pār uguni, bet sēdētu maliņā piebriedusi smaga vai ar zīdaini pie krūts, kā citas jaunās sievas. Nebija jau tā, ka negribētos vai nevajadzētu – viņa bija īsti precību gados, Madis bija labs, un viņai pēc precībām būtu laba dzīve, viņa būtu saimniece, taču pazaudēt to, kas viņai bija šobrīd...

Viņa gribēja vēl vienu vasaru brīvības, iekams tiks pie sievas goda.

Citas meitas viņu pusē arī nesteidzās un vecāki arī nespieda, ļāva, lai meita pa īstam uzplaukst. Nebija, kā citās zemēs... cik nebija dzirdēts, tur meitenes izprecināja tikko uzdziedējušas vai pat pirms tam – galīgi mazas. Tādas, kuras nevar ne saimniecību vadīt, ne darbos iet, ne lāgā bērnus... daudzas izprecētās pusaudzītes pirmajās radībās tā arī nomira līdz ar visu pādi. Nevienam no tā nekāda labuma, tikai tik, ka vainags droši līdz kāzām nests. Šeit, Mežotnē, meitu vainags bija viņu pašu darīšana – viņas izvēlējās, kad un ar ko savu dzīvi saistīt.

Zīle bija laba peldētāja. Nejauši tikusi priekšā citām, viņa uzsita ar pēdu plunkšķi, kādu ar asti sit sapals, un griezās atpakaļ. Nedrīkstēja tālu peldēt – laiki bija

nemierīgi un reizi pa reizei straume lejup aiznesa dažus vīrus kara tērpā, bet dažkārt vienos kreklos kā no siena pļavas. Ļoti negribējās tādām uzdukties – tumsīnā neko lāgā nevarēja redzēt.

Veci ļaudis stāstīja, ka senos laikos sirotāji nākuši tikai ziemā, kad pašiem lauka darbi bija paveikti un bija brīvas rokas kādu karagājienam sarīkot. Vai arī bada gados, kad tukša vēdera un izbadušu bērnu dēļ ļaudīm nebija nekā daudz, ko zaudēt.

Parasti upe bija nesusi zvejnieku laivas un tirgotāju kuģus, no kuriem dažī bija mērojuši ļoti tālu ceļu, runāja ar zīmēm un nesaprotamās valodās, un izskatījās pavisam citādi, nekā pierasts. Vieni veda ādas, citi tās pirka, no rokas rokā gāja vaska rituļi, sudrabs un dzintara gabali. Protams, kur nauda un manta, tur arī visādi blēži un mantkāri apkārt grozās,

taču kārtību nodrošināja spēcīgi un cīņās prasmīgi vīri. Nu vecie laiki šķita kā pasaka – tagad bez zobena ne siena pļavā, ne ganos vairs negāja. Nebija droši.

Citākus, mierīgākus laikus Zīle nemaz nebija piedzīvojusi, tādēļ viņa bija piesardzīga, vingrinājās rīkoties ar cirvi un mazo nazi, bet neskuma pēc seniem laikiem – viņa bija jauna un dzīve notika tagad.

Vispirms savu ticību bija nesuši svešzemju tirgotāji, kuri, mazliet ielauzījušies vietējā mēlē, bija stāstījuši par vienīgo dievu un par viņa dēlu, un garu. Klīda runas, ka dažus citās vietās pat esot pārliecinājuši, bet ne Mežotnes pilī. Te viņus laipni uz klausīja un katrs palika pie saviem dieviem – vietējie pie saviem un tirgotāji pie saviem. Upmales cilvēku ticība bija neatdalāmi saaugusi ar vietu, kur viņi bija un dzīves kārtību, kas ļāva labi sadzīvot ar pasauli un vienam

ar otru, un nodzīvot labu mūžu. Tirgotāju galvenais mērķis jau bija tirgoties, ne runāt par ticības lietām, tāpēc runas nekad nebija pārāk garas – nebija vaļas.

Pēc tam ieradās cilvēki, kam laika bija liku likām. Tie staigāja apkārt, runādami par ticību, un dziedāja, bet nekāda kārtīga darba nedarīja. Tiem vīriešiem nebija sievu, jo viņi esot precēti ar savu ticību, tie nēsāja garus apģērbus, kaklā pakārtus koka vai metāla krustus, dažiem bija jokaini apgriezti mati. Viņi arī citādi skaitīja laiku – septiņu dienu nedēļā – tāpēc viņiem nebija piektvakara un viņu svētdiena tikai retu reizi sakrita ar Mežotnes ļaužu svētdienu. Sludinātāji teica, ka viņu laika skaitīšana esot tā pareizā, un tas bija jocīgi, jo viņu kārtība nemaz nebija ērtāka. Atpūtas laika tādā īsā nedēļā bija mazāk un nebija skaidrības, kurā nedēļā kādi svētki svinami. Mežotnes ļaudis viņus uz klausīja, bet tad devās savos darbos.

Ja kāds gadījās briesmīgi uzstājīgs, to reizēm mazliet izsmēja, taču kopumā par pilnu neņēma nevienu. Arī pilī dzīvoja pāris vientieši, kas staigāja apkārt, reizēm pateica ko prātīgu, bet pārējā laikā runāja muļķības. Bija pierasts ar tādiem ļaudīm būt laipniem, bet pārāk neaplaisties.

Tad nāca trešā veida ticības nesēji – ģērbti dzelžu bruņās un ar zobeniem. Līdz Mežotnei tie vēl nebija nonākuši, taču virzījās uz priekšu no jūras puses kā uguns sausā zālē. Tie dedzināja pilis, kāva sentēvu ticības piekritējus un nepakļāvīgos. Vietējo valdnieku uzvaras viņus aizkavēja, bet neapturēja. Ticībai pievērstie agrāk vai vēlāk zaudēja zemes un dabūja maksāt meslus. Tie, kuri jaunos kungus negribēja un cīnīties vienatnē nejaudāja, bēga prom uz brīvām un mierīgākām zemēm, un arvien biežāk ieradās arī Mežotnē un citās zemgaļu pilīs. Pa kādam palika,

bet pārējie devās tālāk. Atbēgušie stāstīja briesmu stāstus par malkā nocirstām svētajām birzīm, par nesaprātīgiem sodiem un to, ka pretoties ir grūti – ar varu un viltu atnācēji allaž dabūja gribēto. Tas vairoja bažas.

Katrs cilvēks: vīrs, sieva, puisis, meita un mazie bērni, kuri dzīvoja pils apkārtnē, zināja, kas viņam jādara, ja uzbrūk sirotāji. Kurš cīnās, kurš pils aizstāvjiem uz aizsargsienām piegādā akmeņus, ūdeni, bultas un metamos šķēpus, kurš aizved drošībā mazākos un noslēpj lielākos bērnus, lai neaizved dreļļos. Pavisam mazos bērnus dreļļos neņēma, jo tie tik un tā nomirtu pa ceļam un strādātāji nebūtu vēl vairākus gadus, taču cīņas karstumā tie varēja iet bojā nejauši. Visus prāvākos bērnus un sievietes gan vajadzēja slēpt – no katra veiksmīga karagājiena uzvarētāji pārveda ne vien mantas, bet arī gūstekņus.

Tie tad tika sadalīti pa karotāju mājām un dabūja darīt visgrūtākos, melnākos darbus. Ja drellu meita bija skaista, tā varēja nonākt sievas godā vai par blakussievu, bet pārējām vienkārši ik pa laikam dzima bērni, kas stipri līdzinājās saimniekam. Saimniecēm pret šādu kārtību nekas iebilstams nebija, jo lielākais darbu smagums bija nost no kakla un bija vairāk laika aprūpēt savus bērnus, tāpēc neviens negribēja nokļūt citā zemē drelljos. Upmalē nonākušajiem drelljiem klājās labāk – viņi par labu kalpošanu pēc dažiem gadiem tika palaisti mājup, taču daļa bija jau iedzīvojušies un palika dzīvot turpat, tikai jau kā brīvi cilvēki.

Katrs cilvēks arī zināja, ko darīt, ja iebrucēji izlaužas cauri aizsardzībai. Vērtīgākās mantas katrā saimē tika sadalītas un noslēptas divās vai trīs vietās – zemē vai koka dobumā – un tikai neliela daļa paturēta tuvumā,

lai bēgšanas gadījumā, pēc uzbrukuma varētu atgriezties un nebūtu dzīve jāatsāk ar galīgi tukšām rokām. Arī tām lietām, kas tika paturētas tuvumā, bija slēptuves turpat pilī, kur sirotāji tās viegli nevarētu atrast, bet mājinieki zināja, kur tās meklējamas. Bēgot nest mantas līdzī nebūtu gudri, tas tikai apgrūtinātu bēgšanu. Tikai drelljiem nekā nebija, ko slēpt un glābt, lai gan viņiem bija bērni, ko sargāt.

Vasaras sākumā atkal tika pastiprināta sardze. Jau agrāk sargi sēdēja slēpņos un vēroja gan upi, gan ceļus, kas veda uz pili, bet tagad bija sataisīti jauni slēpņi, un vairāk vīru bija aizņemti sargāšanā. Visi darbi tika pārdalīti, un Zīle šorīt bija dabūjusi strādāt pie siena, lai gan parasti lauka darbos iztika ar drellenēm, taču tagad galīgi nepietika roku. Neviena no saimnieku meitām gan nesūdzējās – visas zināja, ka drošība ir svarīgāka.

Arī tagad, kad meitas bariņā tumsā peldējās, viņas sargāja netālu noslēpušies sargi, no kuriem viens bija Madis. Kāpjot ārā no ūdens, Zīle pie sevis smaidīja, domājot, ka Madis noteikti ir dzirdējis viņu peldam un atpazinis viņu pēc sapala astes plunkšķa, jo tā bija viņas pazīšanās zīme. Bet redzējis ne – tumsas dēļ. Jā, vismaz tas bija labi.

1219. gada rudens Māras. Zīle

Rīts bija agrs, vēss un rasots. Zīle, miegā sakarsusi, mazliet nodrebinājās, apsēja jostu. Villaini neņēma – diena solījās būt visai karsta, kā vakar. Gan iekustēsies un būs labi. Viņa izgāja pagalmā, noslaucīja atdzisušos pelnus pavardā un sapūta uguni. Ūdens putrai bija atnests vēl vakarā un pakārts virs uguns, lai no rīta darbi veiktos raitāk. Zem pelniem kaistošās sarkanās ogles, pabarotas ar maziem, sausiem zariņiem, deva priecīgas liesmiņas, kas pārmetās uz skaliņiem un tālāk uz pagalēm. Apkārt pie uguns rosījās citas sievietes. Dreļļu un arī dažas saimnieku meitas klusām posās uz kūtīm govis slaukt, citas gāja uz maltuvi.

Lielupe kūpēja gluži kā ūdens putras katlā. Rudens Māras bija garām un vasara taisījās prom.

Ja Zīles māte būtu dzīva, tad viņa vārītu putru un Zīle ietu uz kūti slaukt. Bet mātes nebija, tāpēc sievietes darbus un, tagad arī daļu vīriešu darbu, bija jāpaveic Zīlei ar dreļļu sievu Aigu.

Aiga pie viņiem bija atvesta kā pavisam jauna meitene, kad Zīles vecākās, nu jau izprecētās, māsas Rota un Pārsla bija tikko dzimušas, un bijusi ar viņiem visu laiku, ko Zīle atcerējās. Aigai tika visi smagākie darbi gan laikā, kad vēl māte bija, gan arī tagad, tāpēc jau dreļļu meitas bija vajadzīgas, lai saimniecei vieglāk. Aiga ātri bija iemācījusies runāt, kā šeit bija pierasts, taču runāja maz. Savā valodā viņa mēdza dziedāt gan tad, kad strādāja, gan vakaros. Dažām dziesmām raksts bija līdzīgs tām,

ko dziedāja Mežotnē, bet citas bija pavisam atšķirīgas. Zīle bija jautājusi, ko nozīmē vārdi dziesmās un kad tās dziedamas, bet līvu valodu, izņemot dažus vienkāršākos un biežāk lietojamus vārdus, tā arī nebija iemācījusies. Dziesmas gan bija iemācījusies, tāpēc reizēm viņas ar Aigu dziedāja kopā, un bija jocīga sajūta, it kā Aiga būtu atnesusi līdzīgu daļu savas piejūras zemes, kurā Zīle nekad nebija bijusi un kurā, cerams, nekad nenonāks.

Kad ūdens bija uzvārijies, Zīle tajā iemaisīja rupji maltus miežus un pacēla katlu mazliet augstāk, lai nepiedeg. Putra rāmi vārijās, lēni sabiezējot, un viss darbs bija to pa brīdim apmaisīt. Un tad jau nāca Aiga ar piena spaiņiem, ko par abām izkāsa un krietnu krūzi pielēja putrai, bet pārējo atstāja nostāvēties, lai dabūtu krējumu, no kā sakult sviestu. Putrai bija jābūt gatavai, iekams cēlās tēvs un brāļi, kuriem

šodien nebija jābūt sardzē. Pēc brokastīm dosies uz tālo lauku un dabūs rūgušpiena krūzi, maizi, sviestu un biezpienu līdzņemšanai, bet nākamo reizi kārtīgi paēdīs tikai vakarā. Tā kā putra bija savārīta pavairāk, tad Zīle par vakariņām varēja neraizēties – paceps žāvētu treknumu, kādu olu, pieliks putras atlikumus un visi paēdīs.

Šodien bija svarīga diena, jo vakarā Mežotnē bija jāsabrauc divsimt zemju vecajiem no visām Upmales malām, lai tuvākajās dienās izspriestu, ko iesākt ar uzbrukumiem viņu zemēm. Kopā ar pavadoņiem tas bija liels pulks ļaužu, un tas nozīmēja, ka Mežotnes sievām un meitām bija jāgatavo ēdiens un medals visam pulkam, kas ieradīsies. Citkārt ēst gatavošanu uzņemtos paši pilsētas ļaudis, taču tagad visi bija aizņemti citos darbos. Sagatavošanās darbi jau bija paveikti vakar, bet arī šodien būs ko darīt,

lai neviens nepaliktu neēdis. Un nevarēja jau zināt, cik ilgi lems – pēdējā laikā viņi tikās bieži un dažkārt lemšana bija stipri ilga.

Pēcpusdienā sāka ierasties pirmie ceļinieki – kuri ar laivu, kuri ar zirgiem. Visi bruņoti un lielākā pulkā, nekā parasti. Uz vairākiem ugunskuriem sila putra un cepās cūkas un zirga gaļa, uz galdiem atbraukušos gaidīja rūgušpiens, maize, biezpiens un medus. Citās reizēs tika cepts pat sumbrs, taču ne šoreiz – nebija vaļas medībām.

Atbraukušie apkopa zirgus, paēda, parunājās un lēnām iekārtojās uz nakti. Zīle, traukus mazgādama, tikai uz brīdi redzēja Madi, abi ātri sasmaidījās un katrs devās savos darbos, tā arī nepārmijuši ne pāris vārdus. Pagājušajā gadā, kad abi ieskatījās viens otrā, tad viņiem bija bijis gana laika par visu izrunāt – kādu

dzīvi katrs grib, vai saderēs kopā. Toreiz, sēžot uz upes stāvā krasta, abi arī nosprieda, ka nav vajadzības steigties un vīra un sievas gods var arī pagaidīt.

Ka vajag vienam otru labāk iepazīt, pierast, jo pēc precībām pārdomāt vairs nevarēs, un viņi abi gribēja labu precēta cilvēka dzīvi. Bet kopš ziemas tie brīži, ko abi pavadīja kopā, bija tik īsi, aprauti un to kļuva arvien mazāk. Nu Zīle prātoja, ka varbūt nemaz nebūtu bijis tik slikti precēties ātrāk, tad viņi vismaz kādu brītiņu būtu kopā, bet tagad.. tagad gandrīz nekā.

Kad vairums bija paēdis un trauki nomazgāti, Zīle un citas meitas devās mājup, bet pāris vecākas dreļļu sievas un sargi palika pieskatīt uguni, ierādīt ēšanu un gulēšanu tiem, kas ieradīsies vēlāk.

Otrā rītā pēc brokastīm vecajie sēdās apspriest to, kādēļ sabraukuši. Domas stipri atšķīrās. Daži teica, ka jācīnās par katru pēdu savas zemes, savu senču zemes, ka brīvi cilvēki nekad nepieļaus svešu ticību un nodevu vācējus uz kakla. Citi prātoja, ka nav jau lielas starpības, kam maksāt nodevas – Tērvetei vai Rīgai, ka cilvēki svarīgāki, ka var izdomāt līgumus, kas būtu gudri un Upmales ļaudīm par labu. Citi atkal atgādināja, ka iebrucēji ir lapsas bez jēlkāda godaprāta un katra vienošanās ar tādiem ikreiz izvērtusies otram pusei par sliktu, jo iebrucēji izmanto visnekrietnākos paņēmienus, lai zemes pievāktu. Vai nebija dzirdēts, ka dažā vietā pēkšņi nelabos apstākļos gāja bojā visi vīriešu kārtas mantinieki un beigās arī pati saimniece, un zemes nonāca vāciešu rokās. Taču viņiem iebilda un atgādināja, ka pēdējā leišu sirošanas reizē Viestards nebija licies ne zinis par Upmales zemēm, kā dēļ viņi bija cietuši smagus zaudējumus. Kāda jēga

maksāt nodevas par aizstāvību, ja nekādu aizstāvību nesaņem. Uz to atkal atbildēja, ka līdz ar kristiešiem nāksies pieņemt arī dīvaino viena dieva ticību, jo kristietības sludinātāji līda lietās, kur nevienam citam prātā nenāca maisīties, un šitādos māžos jau neviens prātīgs cilvēks neiesaistīsies. Svešā ticība, kuru ar varu gribēja uzspiest krusta nesēji, noniecinot Upmalē godātos Dievus un izjaucot mūžveco kārtību, radīja vislielākās bažas.

Pēc ilgām sarunām un karstiem strīdiem, neko nenolēmuši, visi vecajie devās uz netālu esošo Svēto kalnu, lai ozolu paēnā pārdomātu dzirdēto un izlemtu kā labāk darīt. Laiks bija ļoti karsts vasaras beigām, taču kalnā augošie mūžvecie koki deva paēnu un mieru, kuru vajadzēja prātiem. Kamēr ārpusē gaiss trīsēja no karstuma, koku pavēnī laiks šķita apstājies.

Pēcpusdienā, kad sarunas atkal turpinājās, tās bija mierīgākas un nākamajā dienā bija skaidrs, ka Mežotnes ļaudis vedīs sarunas ar Rīgas bīskapu, ja viņi pasargās no leišu un citu zemgaļu atriebības. Māžu ticība tā varēja būt, bet cilvēki bija svarīgāki.

Pēc šādas vienošanās ziņnesis devās uz Rīgu, no kuras pēcāk ieradās mācītāji un kareivji, lai nestu ticību un aizsardzību. Nokristījuši 300 vīrus, kā arī sievietes, kuras vāciešu acīs bija pārāk nevērtīgas, lai skaitītu, un bērnus, mācītāji savu bija padarījuši un devās atpakaļ uz Rīgu, bet kareivji palika pilī, kā vienojušies.

1219. gada rudens. Zīle

Veļu laikā klētī uzklāja galdu – to nekāda jaunā ticība nevarēja noliegt. Tēvs, kā jau saimnieks, tur palika parunāties ar veļiem, gan jau mātes dēļ visvairāk, bet Zīle ar sarkanām prievītēm rokās aizgāja uz Svēto mežu. Tas nebija droši, bet migla viņu biezi apņēma maigām, vēsām rokām. Viņai bija pelēka villaine un brunči, un apavi vecas zāles krāsā, ar kuriem varēja iet tik klusi, it kā viņa pati būtu velis. Drošības pēc viņa nevilka savu zilo ikdienas apģērbu un villaini ar bronzas zvārgulišu pušķiem, katrā villaines stūrī pa trim, kas pie katras kustības klusi tinkšķēja un atbaidīja nelabos garus, bet būtu sadzirdami cauri

miglai. Taču, ja viņu kāds svešinieks satiktu tagad, pat izstieptas rokas attālumā noturētu par vēl vienu no miglas vāliem.

Svētā meža ozolu zaros vienu prievīti iesējusi un vienu atstājusi uz Svētā akmens, Zīle atspieda muguru pret ozola stumbru un gandrīz pilnīgi ar to saplūda. Migla lēni pārvērtās rasā un pilēja no ozolu zariem lielām lāsēm, bet prātā bija tikai viena doma – kaut visi sveiki un veseli, kaut visiem labi.

Viņa mācēja vārdus, lai noņemtu drudzi, galvassāpes vai pampumu pēc odzes koduma, viņa zināja zālītes pret klepu un vēdera sāpēm, viņa mācēja salikt kaulus un apkopt brūces. Viņa mācēja bērnus saņemt un sāpošus kaulus izpērt vingrus un lokanus. Māte viņai bija iemācījusi visu, ko vajadzēja, lai saglabātu dzīvību un veselību cilvēkiem un lopiem. Taču pret to,

kas tuvojās, viņas labās, pārbaudītās zināšanas neko daudz nederēja. Tas bija auksts un ciets ļaunums, kurš lēni tuvojās no Ziemeļiem – neapturams, neatvairāms. Uz brīdi meitene vai apraudājās, savu vājumu un neaizsargātību sajutusi, taču ko tas būtu līdzējis? Apkārt migla savilkās jo ciešāka, ūdens pilieni sausajās ozolu lapās skanēja arvien vairāk pēc balsīm, kas atbildēja uz viņas neuzdoto jautājumu: “Cīnies, bet esi gatava iet.”

Skumju, vēsi pievilgušu sirdi Zīle devās atpakaļ uz mājām. Rokā palikusī pēdējā, sarkanā prievīte stiepās pakaļ kā asins līnija. Migla lēni atkāpās. Pie ābeļdārza uzpūta vējš un Zīle apstājās – ja viņi dosies prom, kā viņu veļi zinās, kur viņus gaida pamieļot. Uz brīdi viņai kļuva pavisam skumji. Līkas ābeles zarā, kurai, kā tēvs bija stāstījis, bija vismaz simts gadi, viņa iesēja pēdējo prievīti, kas palika lēni šūpojoties vējā.

Otrā rītā viņi brokastis ēda klusēdami. Pēc laba brīža, tēvs celdamies ar nopūtu teica: “Miera nebūs. Mēs cīnīsimies, bet mums ir jābūt gataviem doties prom. Zeme ir dārga, bet ne mūsu visu dzīvību, ne mūsu brīvības vērti.” Zīle, un brāļi reizē pamāja ar galvu – katrs atsevišķi viņi bija sadzirdējuši to pašu.

Ziema

Rudens slapeklis bija ievilcies pāri ziemas saulgriežiem un tas deva atelpu. Kamēr lietus uzburbušā zemē zirgiem stiga kājas, smagi bruņotie iebrucēji no karošanas atturējās. Upmales ļaudis varēja kaut cik atgūties no kaujām un sagatavoties jaunām. Tādā slapjā laikā priekšrocības cīņā bija tiem, kas dzīvoja uz vietas, nenēsāja smagas dzelžu bruņas un jāja uz maziem, viegliem un izturīgiem zirgiem.

Taču ziema neizbēgami tuvojās, un tas nekā laba nesolīja.

Viestards, uzzinājis, ka tagad Mežotni aizsargās krustneši, savāca karaspēku un ieradās pats. Pēc cīņas

pie pils un sakāves uz ūdens, vācieši no Mežotnes atgriezās Rīgā, bet Mežotnē dzīve turpināja savu gaitu. Tika atkal slēgta draudzība ar pārējiem zemgaļiem un leišiem, svešā ticība atmesta kā lieka un neiederīga, bet pils – nocietināta. Tas, ka vāciešiem jaunais pavērsiens nepatiks, visiem bija skaidrs.

Slapjais laiks viņus bija apturējis. Upmales vīri zināja, ka mīkstā laikā viņiem ir priekšrocības. Reizēm ar viltību viņi ievilināja pretiniekus staigājās, vēl neaizsalušās vietās, kur tie kūņojās nevarīgi kā mazi bērni. Citkārt ierīkoja lamatas, kas pretinieku nogāza no zirga. Droši sargājošās bruņas tiem bija tik smagas, ka paši kājās tikt vairs nevarēja, un, kamēr tie gulēja un nesekmīgi mēģināja piecelties, Upmales vīru zobeni viegli un nekļūdīgi atrada šķirbas bruņu plākšņu salaiduma vietās. Taču to zināja arī vācieši, tāpēc nogaidīja ar īstu uzbrukumu.

Mīkstais laiks gan neatturēja Upmales ļaudis un Salas lībiešus doties savstarpējos sirojumos, kas nebija necik tālredzīgi, jo gan mazās uzvaras, gan zaudējumi novājināja Upmales ļaužu spēkus.

Visi zināja, ka īsais miera brīdis beigsies līdz ar sala atnākšanu, un taisnība viņiem bija – līdz ar salu atsākās uzbrukums. Vācieši bija līdzī paņēmuši arī lībiešus un latgaļus – milzīgs karapulks nāca uz Mežotni. Iebrucēji tuvojās pilij, bet pils apkārtne pulcējās arvien vairāk ļaužu no tuvākajām zemēm. Noguruši, paņēmuši līdzī tikai vissvarīgāko, tie cerēja uz aizsardzību. Pa dienu te bija dzirdamas ļaužu čalas, cilvēki centās tikt galā ar sīkām ikdienišķām rūpēm, gatavojās aizsargāt pili, sprieda, kā labāk paslēpt un pasargāt tos, kas nebija karotāji. Naktis bija aukstas, cilvēki gulēja cieši kopā, lai turētu siltumu – stiprākie un izturīgākie zaru būdās, pārējie telpās.

Zīlei bija darba pilnas rokas. Viņas māka apkopt brūces un ārstēt drudzi lieti noderēja. Baltās purva sūnas Zīle bija vākusi un žāvējusi visu vasaru – pārsienamajos tās ne vien savāca visu, kas no ievainojuma nāca ārā, bet daudz labāk nekā audekla apsienamie gādāja, ka brūce izsulo, apvelkas un sadzīst, nevis sāk ost un strutot. Sausās un trauslās sūnas tikai uz brīdi vajadzēja paturēt tvaikos, tad tās ātri atvilga un bija labi piesienamas pušumam. Miera laikos baltās sūnas tika turētas mājās un parasti lietotas bērnu autiņos un mēneša ziedu laikā. Tagad Zīle gatavoja pārsienamos gan tiem, kas devās cīņās, gan tiem, kas pie viņas tika atvesti, jo paši ar saviem ievainojumiem vairs galā netika. Pavasarī savāktās vītola mizas novāriņums palīdzēja tiem, kam brūču dzīšanai pievienojās vārdzinošs drudzis. Taču reizēm Zīle tikai varēja uzlikt vēsus apliekamos uz karstām pierēm, iedot padzerties un uz brīdi pasēdēt blakus.

Lai arī visu dzīvi dzīvojusi nemierīgos laikos, tik daudz mirstošu un mirušu cilvēku tik īsā laikā Zīle nekad nebija redzējusi. Zināja gan, ka mirušo dvēseles nonāk veļu pasaulē, kur tām ir labi un priecīgi, taču brīžiem tā visa bija par daudz. Sākumā viņa bija centusies noturēt, pieturēt šaisaulē katru, kurš pie viņas nonāca, taču nekad nebija domājusi, ka viņas stiprie vārdi paņems tik daudz pašas spēka. Kamēr kopjams un atgriežams bija viens vājinieks, spēks plūda no viņas kā upe un pagrieza straumi, kas nesa sasirgušo prom no šīs pasaules. Viņa vienmēr bija domājusi, ka ir tikai vārti šai straumei, taču tagad nevarēja saprast, vai tas tomēr bija bijis pašas spēks, ko tik dāsni bija atdevusi, vai arī bija nogurusi no būšanas atvērtai šai straumei ik dienas. Reizēm viņa – vienmēr stiprā, jutās kā izkaltusi zeme un klusi lūdza piedošanu saviem aprūpējamajiem, ka var dot tikai novārījumus un apliekamos, kas bija nožēlojama niecība pret to,

ko viņa spēja citkārt. Katra tāda reize viņai sirdī iesēja mazu, cietu mezglu, ko varēja sajust ikreiz, kad tam pievērsās. Tāpēc Zīle izvairījās tiem pievērsties.

Dienām un nedēļām neatkāpusies no ievainoto kopšanas, kādā pēcpusdienā, kas jau sāka stipri krēsloties, Zīle nespēja vairs. Pagājusi nost no visiem, viņa meklēja kādu vietu, kur pabūt vienai. Taču cilvēki tagad bija visur un pārāk tālu aizklīst nedrīkstēja. Glābiņš nāca liela ozola izskatā. Piegājusi tam tuvu klāt, tik tuvu, ka vienīgais, ko varēja redzēt, bija apsarmojušī miza ar neskaitāmu krāsu un veidu ķērpjiem, Zīle piespieda kokam plaukstas, piespieda pieri un palika tā stāvam krietnu laiku. Elpa pret koka mizu atkausēja sarmu un tvaiks krājās mazos spožos pilienos.

Pierē iespiedās vairāki vēsās mizas grumbuļi, taču tie bija nieki pret to, ka uz brīdi viņa varēja izveidot mazu telpu, pavisam mazu, savu pasaulīti, kurā neko citu neredzēt un neko neklausīties, kā vien koka un savu esamību. Tādu – uzrautiem pleciem, kokam cieši klāt, bet ne piekļāvušos – viņu ieraudzīja Madis. Viņš pienāca klāt un klusējot pagrieza pret sevi. Zīles pierē tagad bija pret Mada plecu, kas bija gludāks nekā ozola miza. Tas arī varēja aplikt rokas viņai apkārt. Tā viņi tur stāvēja – cieši klāt, bet ne piekļāvušies – līdz Zīles pleci nolaidās. Arī mezgli sirdī bija pazuduši. Ne vārda nepārmijuši viņi devās atpakaļ katrs pie sava darba.

Pils degšana

Pils dega. Mežotnes drošā, stiprā pils dega. Liesmas rūkdamas un sprakšķēdamas cēlās debesīs un sarkani izgaismoja nakti. Gaiss asi oda pēc dūmiem, kūstoša sniega, dzelzs un asinīm. Tā visa te bija aumaļām. Uguns rūkoņa pārmāca visu.

Pirms pāris dienām vācieši ar sabiedrotajiem bija ieradušies lielā pulkā, ieņēmuši pilsētu, izlaupījuši un aplenkuši pili. Pils sargi šāva, cik spēja, lēja virsū karstu ūdeni, taču maz ko varēja pret dzelzs lokiem un smagajām bultām. Iebrucēji bija labi sagatavojušies un viss notika reizē. Pie pils tika stumts turpat uz vietas uzbūvēts tornis, lai pa to iekļūtu pilī, no tā latgaļi un lībieši meta šķēpus. Aizsarggrāvjos tika velti koki,

lai atvieglotu piekļūšanu, vēl citi rakās apakšā zem vaļņa, lai to nobrucinātu. Tad tika iedarbināta akmeņu metamā mašīna un trīs lieli akmeņi gandrīz sagrāva pils nocietinājumu. Daži sargi mira uz vietas, citi tika savainoti. Kāds mēģināja bēgt drošākā vietā, bet pati pils tā vairs nebija, jo akmeņi bija lieli, smagi un nāca no gaisa. Kam tādām Mežotne nebija gatava.

Aprūpējot ievainotos, Zīle par krītošajiem akmeņiem nedomāja – nebija jēgas. Vai nu ķers vai neķers. Pa ausu galam dzirdēja, ka Mada tēvs, arī Madis vārdā, ir viens no sarunu vedējiem ar vāciešiem, taču sarunas nebija izdevušās, jo vācieši bija prasījuši pili un visu, kas tajā. Cīņas bija atsākušās ar jaunu sparū. Vienā brīdī bruņinieki bija uzkāpuši uz nocietinājumiem, bet pils sargi bija saņēmuši spēkus un viņus padzinuši. No rīta pils pagalmā piepildījās dūmiem. Iebrucēji pie nocietinājuma bija sanesuši kokus un mēģināja

nepakļāvīgo pili nodedzināt ar visiem, kas iekšā. Tad pils aizstāvji padevās. Divi simti vīru iznāca ārpus pils vārtiem, tai skaitā vecajie, lai vienotos par padošanos.

Brīdī, kad šķita, ka trakākais nu ir beidzies, ieradās Viestards ar saviem vīriem un leišiem. Daļa vāciešu tiem devās pretī, taču palīdzības vietā cerētie palīgi parunājās ar Aizkraukles Visvaldi un tad papriekš leiši, pēcāk arī Viestards ar savu pulku devās prom.

Pāris pusaugu puisēļi, kamēr viss mierīgi, pa nocietinājumu spraugām vēroja notiekošo un ziņoja pilī gaidošajiem. Taču Zīle viņos ieklausījās tikai tad, kad tie nolaidās lejā uz brīdi bez valodas - vācieši bija nokāvuši visus padevušos vīrus – kareivjus un vecajos. Pils aizsardzībai bija palikuši tie, kas nebija izgājuši laukā.

Tālāk viss notika ātri. Vācieši bija prasījuši pils ļaudīm padoties, taču tie bija redzējuši, ka viņu cilvēkus nokauj sarunu laikā, tāpēc baidījās iet ārā. Tad kauja atsākās. Atkal tika dedzināti sārti pie nocietinājumu sienām, paraktais valnis jau sāka slīdēt lejā. Bija skaidrs, ka pils nenoturēsies, jautājums tikai, cik lieli būs zaudējumi. Pilī palikušie vēlreiz lūdza mieru un viņiem atļāva pamest pili. Vīri, sievas un bērni aizgāja, līdzīgi ņemot ievainotos un vēl dzīvos. Aiz viņiem vācieši, lībieši un latgaļi izlaupīja pili, paņēmot līdzīgu naudu, visas vērtīgākās mantas, zirgus un lopus, aizdedzināja pili un devās prom.

Un tagad pils dega. Pašu zilganās ēnas stiepās gājēju priekšā sarkanajā sniegā. Zīlei uz brīdi šķita, ka arī viņā kāds robs ir izdedzis, jo pils bija bijusi vienmēr. Taču Zīle bija palikusi dzīva un brīnumainā kārtā neskarta. Tikai vēlāk viņa uzzināja, ka pils ir mazākais no zaudējumiem.

Nākamajās dienās tika apkopti ievainotie un apglabāti mirušie. Un mirušo bija daudz. Zīle vien bija zaudējusi tēvu un vienu no brāļiem. Viņi bija no tiem diviem simtiem, kas bija izgājuši ārā uz sarunām. Abi pārējie brāļi bija pazuduši. Vai nu nebija atrasti, vai palikuši degošajā pilī. Aiga, lai arī ievainota, kopā ar bērniem bija tikusi ārā no pils kopā ar pārējiem, taču rītu nebija sagaidījusi. Mazākais no Aigas bērniem, turpat mātei blakus, arī ne. Viņš nebija ievainots, tikai pārāk ilgi sabijis aukstumā. Madis bija ievainots. Viņa brūces – gan cirstās, gan deguma – Zīle bija apkopusi, katrā pieskārienā ieliekot visu sirdi, visus stipros vārdus un spēka domas. Neko vairāk viņa nevarēja, jo Madis bija tikai viens no daudziem.

Abi lielākie Aigas bērni drebinājās turpat maliņā un vēroja, kā Zīle darbojās. Brīžiem mēģināja ko palīdzēt – pienest, padot, cik nu tas bija viņu mazajos

spēkos. Meitene izrādījās visai prasmīga, kamēr puika, kas bija mazāks, vienkārši centās darīt to pašu, ko māsa. Labi, ka viņi abi te bija, citādi Zīle galīgi būtu aizmirsusi i ēst, i gulēt, bet bērnu dēļ nevarēja. Sievas viņus bija gribējušas aizvest pie citiem bērniem, bet abi, citkārt ļoti klausīgie bērni, bija iecirtušies un palikuši pie Zīles. Vēlu vakarā, kad abi miega dēļ sāka klanīties, arī Zīle devās gulēt. Abi mazie tad piespiedās viņai klāt un Zīle brīnījās, kā gan tādi mazi cilvēciņi, kas paši pieskatāmi, sildāmi un aprūpējami, var dot tik daudz siltuma un miera.

No rīta viss sākās no jauna.

Madis izdzīvoja. Pēc pusgada atsākās pils atjaunošanas darbi. Zīles brāļi no kara tā arī neatgriezās.

Bija pavasaris, zāle zaļoja

Bija pagājis savs pusgadsimts. Ledus bija izgājis, vasara bija klāt. Kokiem raisījās lapas un zāle zaļoja. Zīle, sīka un trausla, sēdēja laivas priekšgalā uz mantu saiņa. Lielākā daļa viņas vienaudžu jau sen bija viņšaulē – pa vienam vien tie bija devušies prom. Kāda aizgāja radībās, kāds nepārnāca no kara, kāds neizvilka ziemu, vēl kāds kļuva uz vecumu pavisam jocīgs. Taču Zīle vēl turējās pie šīs saules ar miesu, sirdi un prātu – viņai vēl bija ko darīt. Pie viņas izdilušajiem ceļgaliem piespiedušies, bija iesnaudušies divi no mazmazbērniem.

Diena bija bijusi gara un grūta. Vēja un airu dzīta laiva devās uz priekšu, uz upes augšteci, uz leišu zemēm. Ar visu Nameiša palīdzību viņi nebija varējuši tikt galā ar iebrucējiem – to bija par daudz. Beidzot bija piepildījies tas, ko Zīle kā jauna meitene Svētajā mežā bija noredzējusi – viņi bija cīnījušies, bet tagad viņi devās prom.

Zīle un Madis bija apprecējušies ziemā, pēc pils nodegšanas, kad Madis bija atkopies no ievainojuma. Ilgāk gaidīt nebija ne gribēšanas, ne vajadzības. Tik daudz ļaužu bija zaudēts. Brīžiem šķitis, ka viss ir zaudēts, taču zeme vēl arvien bija dāsna pret tiem, kas to kopa, meži vēl arvien pilni zvēru un upe – zivju. Brūces sadzija, bēdas par zaudēto nogulsnējās kaut kur dziļumā un ikdienā tās neaiztika.

Par spīti visam, viņi tiešām bija dzīvojuši labi. Abi Aigas bērni bija izauguši un aizgājuši savā dzīvē. Pašu bērni bija nākuši, un gandrīz visus ar stiprajiem vārdiem, tējām un pirti Zīlei bija izdevies noturēt. Tikai jaunāko no meitenēm ne. Pārējie bērni auga, kā sacenšoties ar laiku un briesmām – par spīti tam, ka ik pa laikam vajadzēja bēgt un slēpties, ka brīžiem ēdiena bija mazāk. Tos neķēra slimības, kuras ne vienu vien bērnu bija aiznesušas. Viņus arī neaiznesa vilki, kas kara laikā bija stipri savairojušies, un tā bija liela veiksmē. Nemierīgos un nedrošos laikos bērni bija auguši aši kā zebiekstes un drosmīgi kā lūši. Zīle ar Madi bija dzīvojuši labi, bet viņas vīrs bija karavīrs, ne zemnieks. Arī septiņdesmit gadus vecs viņš kopā ar citiem vīriem bija plānojis cīņas un aizsardzību pret iebrucējiem – cik tad bija to vīru, kas tik ilgi nodzīvoja, saglabāja skaidru prātu un spēku kaulos, un spēja citiem dot visu dzīvi krātās zināšanas.

Līdz mūža galam viņš bija piedalījies kaujās, uz beigām gan vairāk kā vērotājs, ne karotājs, līdz vienā no tādām reizēm viņš kaujā krita. Ziņa par uzvaru atnāca reizē ar ziņu par Mada nāvi. Toreiz Zīle bija ļoti noskumusi, taču tagad domāja, ka Madim bija izdevies nodzīvot tādu dzīvi, kā viņš bija vēlējis, un tikt pavadītam mīļi un ar godu no šīs saules un, varēja cerēt, ka tāpat mīļi un ar godu tikt draugu un radu sagaidītam aizsaulē. Tas tomēr bija labi.

Abas vecākās meitas aizprecējās uz netālu esošām pilsētām – vecākā bija apprecējusies ar prātīgu saimniekdēlu, bet otrai bija ļoti gaiša galva, tik prāts nesās uz dančiem, izjādēm un loka šaušanu. Cilvēki jau visādi izrunājās, kas no meitas sanāks, ka viņai vajag vai nu ķēniņdēlu, vai vecās meitās jāpaliek, jo neviens tādu apkārtskraidītāju neprecēs.

Un cilvēkiem izrādījās taisnība – viņas prasme trāpīt mērķī, auļojot zirga mugurā, bija tā satriekusi Kamardes pilskunga dēlu, ka tas tajā pašā dienā lūdza meitenei un vecākiem piekrišanu precēt. Arī viņi dzīvoja labi, cik nu tas iespējams nemierīgos laikos.

Visi dēli palika turpat pie pils. Divi apprecējās, viņiem bija savi bērni un mazbērni, no kuriem, re, tepat divi miegojas viņai pie sāniem. Vecākais dēls vēl gluži jauns visas runas par precībām nogrieza kā ar nazi – viņš precēties un piesiet sevi mājas dzīvei negrasoties, ir kara laiks un viņš ir karavīrs. Un viņš arī cīnījās līdz pēdējam. Brīdī, kad visi devās prom, viņš ar pulku tādu pašu cīnītāju devās pretī ienaidniekam, lai nodrošinātu pārējiem drošu atkāpšanos. “Nez, vai ir dzīvs”, Zīle prātoja un domāja, ka ne. Brīnišķīgas izglābšanās notiek, bet ne pārāk bieži, un viņiem bija izdevies izglābties jau tik daudzas reizes. Taču cerība

kā sarkana prievīte stiepās nezināmajā – ja tomēr viņas, novecot sākušais, iesirmais bērns ir dzīvs, viņš varēs pie tās pieķerties. Cerība padevās tikai drošas zināšanas priekšā.

Daži saimnieki slēdza ar vāciešiem vienošanās, lai paliktu pie savas zemes, pie senču iestaigātām takām, taču vienošanās allažiņ izvērtās iebrucējiem par labu – tā tas bija bijis viņas jaunībā, tā tas bija tagad. Tādēļ tie, kas negribēja maksāt nodevas svešiniekiem, vai nu cīnījās, vai devās prom. Citi cerēja, ka mierīga iebrucēju sagaidīšana pasargās viņu dzīvības, taču Zīle atcerējās tos divus simtus, kas bija nokauti padošanās laikā. Atmiņas, kas šķita izplēnējušas, tagad bija uzkultas virspusē. Nebija pamata domāt, ka tagad iebrucējiem būs vairāk godaprāta.

Zīle ļoti cerēja, ka meitas un meitu bērni arī ir devušies prom. Otrās meitas gadījumā vismaz meitas bērni, jo meitai bija tāda pati dūša kā vecākajam brālim – viņa no savām mājām neatkāpsies ne soli un neviens viņu nepiespiedīs pakļauties, kamēr vien viņai būs loks un bultas. “Kaut nu būtu labi”, Zīle nočukstēja, un vēl divas sarkanās prievītes aizstiepās nezināmajā.

Divi duči mazbērnu, saujiņa mazmazbērnu, par daļu nav zināms, kas noticis, par daļu nav zināms, kas notiks – Zīle tikai varēja cerēt, ka viss būs labi. Tik daudz sarkanu cerību prievīšu. Ar visu savu būtību viņa ilgojās atpakaļ... Tik daudz asiņu, tik daudz mīļu dvēseļu bija šajā zemē, bet viņai blakus bija dzīvas dvēseles un dzīvas asinis, kuras vajadzēja sargāt. Bet bija vēl tik daudz, ko darīt. Zīle aplika rokas ar villaini kā spārnus apkārt mazmazbērniem. Viņai bija tas, kas bija.

Kuģis iegriezās upes līkumā. Pirms viņiem bija kuģi, aiz viņiem bija kuģi. Tajos visos bija viņu ļaudis – Mežotnes pils ļaudis, Upmales zemju ļaudis, Zemgales zemju ļaudis. Pārāk lepni, lai vienkārši padotos, viņi devās nezināmajā, ņemot līdzī ieročus, sudrabu, ādas, vasku, dārgus audeklus, bērnus un cerības kādreiz atgriezties savā zemē – ozolu, liepu, kļavu un ošu mežu ieskautajos dāsnajos laukos, rāmās Lielupes krastos, kur tikai retumis kāda priede vai egle sastopama.

Teiksmā par Mežotnes pilskalnu

Izmantotie avoti un literatūra:

Graudonis J., Urtāns V. 1961. Senatnes pēdās.

Rīga: Latvijas PSR zinātņu akadēmija.

Indriķa hronika. No latīņu valodas tulkojis Feldhūns Ā.;

Mugurēviča Ē. priekšvārds un komentāri. Rīga: Zinātne, 1993., 237.-257.lpp.

Jērums N. 2014. Tērvetes pilskalna aizsardzības konstrukcijas un ziemeļu terases apbūve. Arheoloģija un etnogrāfija, 28.

Rīga: LU Latvijas vēstures institūts

Jērums N. 2011. Vienasmens zobeni zemgaļu apdzīvotajās teritorijās.

Arheoloģija un etnogrāfija, 25. Rīga: LU Latvijas vēstures institūts

Jērums N. 2014. Krustadatas Latvijā. Arheoloģija un etnogrāfija, 27.

Rīga: LU Latvijas vēstures institūts

Krusta kari Baltijā Latvju enciklopēdija. 3. sējums, 2647.-2661.lpp.

(Šķirkļa Vēsture sadaļa)

Pētījumi zemgaļu senatnē. Rakstu krājums. Issue 10 of Latvijas Vēstures

muzeja raksti, ISSN 1407-4540

Ģinters V. 1939. Senā Mežotne. Senatne un Māksla, 4., 18., 20.

Ģinters V. 1939. Senā Mežotne. 1938. gada arheoloģiskie izrakumi pilskalnā un kapulaukā. Senatne un Māksla, 1., 91.-92.

Zeļenkovs A. Dažas piezīmes par metamo ierīču pielietojumu Livonijā

13.-14. gs. // Latvijas Kara muzeja gadagrāmata. II sējums. -

Latvijas Universitātes žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds: Rīga, 2001., 8.-32.

Zemītis G. 2014. Pilskalna kā nocietinātas dzīvesvietas nozīme Latvijas teritorijā

(2.gt.pr.Kr. – 14.gs.) Arheoloģija un etnogrāfija.

Rīga: LU Latvijas vēstures institūts, 49. – 61.

Pēcvārds

“Teiksma par Mežotnes pilskalnu”

Ievas Staltmanes darbā “Teiksma par Mežotnes pilskalnu” autore attēlo senās Mežotnes zemgaļu dzīves ritmu 13.gadsimta pirmā pusē, kad aizsākas jauns posms zemgaļu vēsturē. Teiksmā attēlotais periods stāsta par tā laika notikumiem, kuri norisinās Upmales zemes centrā – Mežotnē.

Stāsts balstīts uz patiesiem vēsturiskiem notikumiem 13.gadsimtā, kuri līdz mūsdienām nonākuši ar seno hroniku un citu tā laika dokumentu starpniecību.

Teiksmā attēlotie notikumi lasītāju aiznes vairāku astoņu gadsimtu senā pagātnē, kad visa zemgaļu tauta tiek ierauta krusta karos, un šie ir viss smagākie laiki visas zemgaļu maztautas pastāvēšanas laikā.

Vēsturiskie notikumi tiek stāstīti caur teiksmā izdomātiem tēliem, un to redzējumu par notikumiem Mežotnē, kas atsaucas uz visas zemgaļu tautas likteni.

Autore savā darbā godina senos zemgaļus, kuri sīvi cīnījās pret zemgaļiem svešas kristīgās ticības varmācīgo uzspiešanu tautai. Stāsts aicina mūsdienu sabiedrību iedziļināties un iejusties sentēvu kultūras un pasaules uzskatu redzējumā, ar nodomu to saglabāšanā un aktualizēšanā mūsdienu sabiedrībā.

Lai teiksma atmodina tautā jaunus varoņus, kas spēj nosargāt no sirmas senatnes saņemto mantojumu, padarīt to vērtīgu mūsdienu ļaudīm un nodot tālāk nākamajām paaudzēm! Šī teiksma ir pienesums mūsu latviešu tautas senatnes godināšanai un zemgaļu varonīgo cīņu vēstures attēlojumam.

Mag.hist. **Normunds Jērums**

Pateicības

Ja man būtu jāstāsta par sevi, tad tas būtu stāsts par īstajā brīdī satiktiem skolotājiem, kas iedrošina, un klausītājiem, kas nedod miera.

Tas būtu stāsts par atgriešanos pie lietām, kas patīk un sagādā prieku – klausīties, iztēloties un izstāstīt stāstu no jauna.

Tāpēc tagad, kad teiksma ir pabeigta, vismīļākā pateicība maniem lieliskajiem skolotājiem – Mārtiņam, kurš man atdeva zaudēto interesi par vēsturi, Vēsmai, kas ļāva ieraudzīt dabas likumsakarības, nezaudējot ne nieka no dzīvības maģijas, un Edvīnam, kurš saskatīja manī spēju rakstīt laikā, kad pati to neredzēju.

Un paldies maniem vismīļākajiem klausītājiem, kas mudināja iztēli pārceļt vārdos.

Ieva Staltmane

Teiksmā par Mežotnes pilskalnu tapusi akciju sabiedrības **“Latvijas valsts meži”** un **Valsts kultūrkapitāla fonda** atbalstītās **Zemgales kultūras programmas 2020** projekta **“Stāsts par Mežotnes pilskalnu”** ietvaros.

Teiksmā ir balstīta reālās vēstures liecībās un faktos. Ilustrācijas tapušas pēc ģeogrāfiskā Rundāles novada domes pasūtījuma Mežotnes pilskalna vēsturiskās vērtības popularizēšanai. Ilustrācijas ir unikāla vizuāla 9.-13. gadsimta notikumu rekonstrukcija un iespēju robežās ir vēsturiski precīzas.

Izdevējs: Rundāles novada dome, 2020

Autore: Ieva Staltmane

Ilustrācijas: Kao Vjets Ngujens

Vēstures konsultants: Normunds Jērumis

Projekta vadītāja: Laura Ārente

Grafikas dizains: Dace Runča Štelmahere

www.rundale.lv

www.facebook.com/RundaleLv

www.facebook.com/MezotnesPilskalns

MEŽOTNES
PILSKALNS